

УДК 81'255.4:791.43:81'373.611

DOI <https://doi.org/10.32782/folium/2025.7.24>

СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ ЛІНГВОКУЛЬТУРЕМ У ДУБЛЯЖІ МУЛЬТФІЛЬМУ «ТАЧКИ»

Єлизавета Налівкіна*магістриня,**Національний університет «Львівська політехніка»**ORCID ID 0009-0003-0714-666X**yelyzaveta.nalivkina.mftpl.2024@lpnu.ua***Маріанна Ділай***кандидат філологічних наук, доцент,**Національний університет «Львівська політехніка»**ORCID ID 0000-0001-5182-9220**mariannadilai@gmail.com***Ключові слова:**

*аудіовізуальний переклад,
дублювання, адаптація,
лінгвокультурема, культурна
відповідність.*

Ця стаття присвячена особливостям перекладу лінгвокультурем в аудіовізуальних продуктах, зокрема, у цьому випадку у дублюванні мультиплікаційного фільму «Тачки» (2006). Дослідження специфіки аудіовізуального перекладу набуває усе більшої популярності серед дослідників, адже такий вид перекладу супроводжується певними перевагами, недоліками та обмеженнями, які необхідно враховувати. Одним із суттєвих викликів перекладачів цього напрямку є адаптація лексичних одиниць, які є носіями культурної інформації. З метою проведення аналізу особливостей перекладу таких одиниць в межах аудіовізуального перекладу, на різних етапах дослідження були використані описовий метод, метод суцільної вибірки, метод контекстуального аналізу та метод трансформаційного аналізу відповідно. Для глибшого розуміння аудіовізуального перекладу було розглянуто його становлення; причини його виділення як окремого напрямку перекладу; існуючі класифікації аудіовізуального перекладу; різноманіття його форм; вимоги та очікування від перекладачів. Крім того, було охарактеризовано дублювання як одну з можливих форм аудіовізуального перекладу: його створення, переваги та недоліки. Особливу увагу було приділено культурологічному аспекту аудіовізуального перекладу, зокрема, його труднощам та факторам, які можуть вплинути на сприйняття вихідного продукту. Для цього у роботі були охарактеризовані лінгвокультуреми як носії культурної інформації та їх стратегії перекладу. У процесі реалізації практичної частини був зібраний емпіричний матеріал дослідження у вигляді лінгвокультурем, були з'ясовані прийоми їх перекладу та доцільність їх застосування у контексті мультфільму. У результаті проведеної розвідки було виявлено, що кожна лінгвокультурема вимагала індивідуального підходу до перекладу з метою збереження відсилань до американської культури. Отримані результати довели необхідність проведення подальших досліджень можливих підходів перекладу таких лексичних одиниць та важливість їх якісного перекладу для коректної передачі культурних цінностей, які вони несуть у собі.

TRANSLATION STRATEGIES OF LINGUOCULTUREMES IN A DUBBED VERSION OF THE “CARS” CARTOON

Yelyzaveta Nalivkina

*Master's Student,
Lviv Polytechnic National University*

Marianna Dilai

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Lviv Polytechnic National University*

Key words: *audiovisual translation, dubbing, adaptation, linguocultureme, cultural conformity.*

The article is devoted to the peculiarities of linguocultureme translation in audiovisual products and particularly, in this case, in the dubbing of the animated film “Cars” (2006). Research of the audiovisual translation features is becoming increasingly popular among researchers, as this type of translation has certain advantages, disadvantages and limitations that should be taken into account. One of the particularly significant challenges for the translators in this field is the adaptation of lexical units that convey cultural information. For the purpose of analyzing the peculiarities and specifics of the translation of such units within audiovisual translation, the descriptive method, the continuous sampling method, the contextual analysis method and the transformational analysis method were applied at different stages of the research accordingly. In order to gain a more profound and greater understanding of audiovisual translation its development, the reasons for its distinction as a separate field of translation, existing classifications of audiovisual translation, the diversity of its forms, the requirements and expectations for translators were examined. Dubbing was characterized as one of the possible forms of audiovisual translation. Its emergence, advantages and disadvantages were studied as well. Particular attention was paid to the cultural aspect of audiovisual translation, especially, its difficulties and factors that may influence the perception of the final product. With this in mind, the work characterized linguoculturemes as cultural information carriers and their possible translation strategies were defined. The practical section of the study involved the collection of empirical research material in the form of linguoculturemes, identifying the methods of their translation, and assessing suitability of their application in the context of the cartoon. The research revealed that each linguocultureme required an individual approach to translation in order to maintain references to American culture. The results demonstrated the importance and necessity of their proper translation for the accurate conveyance of the cultural values they represent.

Вступ. Попит на перегляд медіапродуктів (фільмів, серіалів, мультфільмів) рідною мовою останнім часом все більше зростає, а з ним зростає необхідність у якісних перекладах цих робіт. Переклад таких медіапродуктів має свої вимоги та фактори, які можуть вплинути на якість кінцевого результату, тому його прийнято розглядати в окремій галузі перекладознавства – аудіовізуальному перекладі. Він має свої характерні особливості, переваги та виклики, які перекладачам доводиться враховувати при виконанні перекладу. До прикладу, аудіовізуальні твори часто містять культурні елементи, які необхідно

передати у вихідному продукті. Однак не існує єдиного правильного прийому для перекладу: конкретний випадок вживання вимагає окремого підходу. Тому головною метою нашого дослідження є аналіз перекладацьких трансформацій, використаних у дубляжі мультфільму «Тачки» аби з'ясувати наскільки обрані прийоми справляються з адаптацією культурних компонентів для цільової аудиторії.

Матеріал і методи дослідження. Матеріалом нашого дослідження є анімаційний фільм «Тачки», що був створений Джоном Лассетером та Джо Ранфтом та випущений у прокат

у 2006 році. Українським перекладом мультиплікаційного фільму займався Олекса Негребецький. В ході дослідження були використані такі методи:

1) описовий метод, який був застосований для охарактеризування лінгвокультури, стратегій їх перекладу та ключових понять аудіовізуального перекладу;

2) метод суцільної вибірки, що був використаний для збору матеріалів дослідження;

3) метод контекстуального аналізу був застосований для з'ясування значень лінгвокультури у певному контексті;

4) метод трансформаційного аналізу використовувався для виявлення перекладацьких прийомів, що були застосовані для адаптації лінгвокультури українською мовою.

Результати та обговорення. Аудіовізуальний переклад є головним об'єктом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. І. М. Кустовська (Кустовська, 2024) дає визначення аудіовізуальному перекладу. Ф. Чауме (Chaume, 2013) та Т. Б. Перванчук (Перванчук, 2021) пропонують свої класифікації аудіовізуального перекладу. Н. А. Матківська (Матківська, 2015) звертає увагу на різноманіття каналів комунікації в цьому різновиді перекладу. Л. Перес-Гонсалес (Pérez-González, 2019) висвітлює становлення аудіовізуального перекладу. Т. Г. Лук'янова (Лук'янова, 2025) присвячує своє дослідження навичкам, які є необхідними для перекладачів в цій галузі. О. М. Мітіна, Л. М. Ростомова та К. І. Драпалюк (Мітіна, Ростомова, Драпалюк, 2022) описують характерні риси дублювання як різновиду аудіовізуального перекладу. Труднощі та виклики культурологічного аспекту аудіовізуального перекладу проаналізовані у статті С. В. Єлісеєвої (Єлісеєва, 2019).

Аудіовізуальний переклад є окремим напрямом перекладознавства, який містить риси як письмового, так і усного перекладів (Кустовська, 2024: 85). На відміну від інших різновидів перекладу, аудіовізуальний переклад містить також візуальні(зображення), звукові(звукові ефекти), вербальні(репліки, діалоги) та невербальні(жести, міміка) компоненти, які є факторами, що можуть суттєво вплинути на підхід перекладача до перекладу (Матківська, 2015: 148).

Одними із перших проявів аудіовізуального перекладу були титри, що перекладались для фільмів часів німого кіно. Однак, варто зауважити, що на поступовий розвиток аудіовізуального перекладу та вдосконалення його технологій впливали також зміни, що відбувались в кіноіндустрії. Спочатку потреби в перекладах фільмів не було, оскільки вони були без звуку.

Поява звукових фільмів зумовила попит на перегляд фільмів рідною мовою конкретної цільової аудиторії, тому почали здійснювати закадровий синхронний переклад. Поява закадрового синхронного перекладу стала поштовхом для розробки технологій для дублювання. Паралельно вдосконалювались також і технічні засоби для субтитрування (Pérez-González, 2019: 31).

Існують різноманітні класифікації аудіовізуального перекладу. До прикладу, Т. Б. Перванчук вважає субтитрування, дублювання, синхронний закадровий переклад та спеціалізований аудіовізуальний переклад основними формами аудіовізуального перекладу (Перванчук, 2021: 122). Більш розгорнуту класифікацію пропонує Ф. Чауме, адже, окрім раніше вже згаданих підвидів, він також включає до аудіовізуального перекладу супертитри, синхронний переклад під час кінопоказів, субтитрування та дублювання, виконані перекладачами-аматорами, "fansubbing" та "fandubbing" відповідно, вільне коментування та «гоблінський» переклад (Chaume, 2013: 105).

Матеріали нашого дослідження сформовані на основі українського дубляжу мультфільму «Тачки», тому більш детально хотіли б розглянути саме цю форму аудіовізуального перекладу. На відміну від субтитрування, перекладачі, що працюють у галузі дублювання фільмів готують переклад, який буде озвученим у кінцевому результаті. Крім того, характерним для дублювання є озвучення стрічки, де аудіодоріжку мовою оригіналу не чути. Натомість при перегляді буде чути лише вже перекладені репліки. Тому важливо, щоб переклад був легким для сприйняття усно (Мітіна, Ростомова, Драпалюк, 2022: 237).

Дублювання має свої переваги та недоліки, як для споживачів, так і для перекладачів. Значною його перевагою є легко сприйняття глядачами, оскільки аудіопродукт перекладено рідною для них мовою. Для повного занурення в стрічку та природного звучання перекладу, перекладачі знаходять найбільш доречні способи адаптації діалектів у своїх перекладах, які дозволили б зберегти риси мовлення персонажів та були зрозумілими цільовій аудиторії. Також якщо, стрічка виходить в країнах з цензурними обмеженнями, перекладач може врахувати їх ще під час перекладу, тому глядачі зроблені зміни можуть навіть не помітити (Перванчук, 2021: 124).

Однак враження від дублювання складається не лише на основі перекладу: майстерність акторів озвучення теж відіграє в цьому важливу роль. Іншим недоліком дублювання є те, що він є дорогим різновидом аудіовізуального перекладу, який потребує значних фінансових ресурсів для закупівлі хорошого обладнання та

оплати роботи перекладачів, акторів озвучення та технічних працівників. Крім того, допущення помилок у дублюванні є критичним, адже після їх виявлення, їх необхідно виправити та заново переозвучити, що не є швидким чи легким процесом (Перванчук, 2021: 125).

Перекладачам, які мають на меті розвиватися в аудіовізуальному перекладі, необхідно мати низку якостей та навичок, які допоможуть виконувати їх роботу якісно. Такі перекладачі мають вміти гарно перефразовувати, знати як застосовувати перекладацькі прийоми вилучення, стиснення та додавання інформації та бути достатньо обізнаними у культурі цільової аудиторії для адекватної передачі їх культурних елементів у перекладі (Лук'янова, 2025: 286).

Культурологічний аспект аудіовізуального перекладу може стати серйозним викликом навіть для фахівців у перекладі. Часом вміння застосовувати перекладацькі прийоми може бути недостатнім. Окрім того, що перекладач має вміти знаходити креативні підходи до адаптації культурних елементів, він має також вирішити наскільки важливими вони є в конкретних контекстах. Залежно від цього він має визначити обсяг повноти їх перекладу. Крім того, важливо також розуміти поширеність іноземних реалій серед цільової аудиторії: чим більше усталеними вони є, тим менше вимагають перекладацьких трансформацій (Слісєєва, 2019: 57).

Оскільки метою нашого дослідження є аналіз перекладацьких прийомів перекладу культурних елементів, лінгвокультуреми стали його предметом. Відтак для кращого розуміння цих лексичних одиниць, ми ознайомились з працями науковців, що присвячені їм. Н. С. Медвідь, С. В. Цінько (Медведь, Цінько, 2021), Р. О. Каракевич та О. А. Радченко (Каракевич, Радченко, 2023) подають визначення лінгвокультурею. С. М. Колонюк (Колонюк, 2021) розглядає базові поняття в межах лінгвокультурології та, зокрема, виділяє характерні ознаки лінгвокультурею. К. І. Мізин та О. О. Петров (Мізин, Петров, 2018) висвітлюють важливість вибору найбільш доречних перекладацьких стратегій для збереження культурної інформації.

Отже, лінгвокультуреми є лексичними одиницями, які мають національно-культурне забарвлення (Медвідь, Цінько, 2021: 149). Вони мають спільну рису з конотативною лексикою, оскільки також мають конотативні значення. Крім того, наявність культурного забарвлення об'єднує їх з фоновою лексикою (Колонюк, 2021: 225–226).

Лінгвокультуреми за допомогою мовних засобів виражають важливі для народу культурні елементи та відображають особливості його ментальності. Вони іменують предмети та поняття,

які можуть бути або цілком відсутніми або представлені в іншому вигляді в різних спільнотах. До того ж, лінгвокультуреми містять інформацію та уявлення народу про навколишній світ, символи та стереотипи, які є важливими для певного народу (Каракевич, Радченко, 2023: 89).

Лінгвокультуреми несуть у собі національно-культурну інформацію, а тому ми будемо розглядати їх як частину культурно маркованої лексики. Переклад культурно маркованих одиниць вимагає вибору таких прийомів перекладу, які б дозволили максимально наближено передати їх значення (Мізин, Петров, 2018: 58).

Для перекладу культурно маркованої лексики Я. В. Бойко пропонує застосовувати такі стратегії перекладу:

- 1) транскрибування (транскрипція, транслітерація);
- 2) калькування;
- 3) підбір еквівалента, який є подібним за значенням;
- 4) пошук функційного аналогу;
- 5) конкретизація або генералізація;
- 6) описовий прийом;
- 7) контекстуальний переклад (Бойко, 2015: 12).

К. І. Мізин та О. О. Петров відносять прийоми «форенізації» та «доместикації» до можливих способів перекладу культурно маркованої лексики (Мізин, Петров, 2018: 61). Вперше ці перекладацькі прийоми були запропоновані у роботі “The translator’s invisibility” американського перекладача Л. Венути (Espindola & Matielo, 2011: 76).

У мультиплікаційному фільмі «Тачки» деякі з цих стратегій застосовувались для адаптації лінгвокультурею українською мовою.

Приклад №1:

Оригінал (англійською мовою): “Welcome back to the *Dinoco* 400”.

Дубляж(українською мовою): «Тривають автоперегони «Дайношось - чотириста».

В репліці під *Dinoco 400* маються на увазі фінальні перегони сезону, що спонсоруються компанією Dinoco. Образ компанії *Dinoco* побудований на основі справді існуючої компанії. Її логотип динозавра є відсилкою до логотипу відомої американської компанії з продажу нафти у США “Sinclair Oil Corporation”, що є відомою для американців, однак є менш пізнаваною для українців. Перекладач Олекса Негребецький застосовує прийом доместикації, оскільки перекладач намагається адаптувати назву природно для українських глядачів, тож замість закінчення «-ко» вирішує застосувати українське слово «щось». Другим перекладацьким методом стала транскрипція, яка дозволила зберегти відсилку до динозавра, намальованого у логотипі: перша частина назви зберігає англійську вимову слова динозавр [ˈdaɪ.nə.].

Приклад №2:

Оригінал(англійською мовою): “Does *The King, Strip Weathers*, have one more victory in him before retirement?”

Дубляж(українською мовою): «Чи переможе Король – Стріп Везер востаннє перед тим, як іти на пенсію?»

Strip Weathers є одним із героїв мультфільму. Образ цього персонажа створений на основі реальної постаті, а саме американського гонщика Річарда Петті. Дизайн персонажа та його номер відповідає дизайну та номеру машини, на якій їздив сам Річард Петті. Крім цього, його прізвисько “*King*” також є відсилкою до прізвиська Річарда Петті, яке він заслужив за свої успіхи в перегонах в межах “NASCAR”.

При перекладі імені та прізвиська цього персонажа був також використаний метод транскрипції, однак для передачі прізвиська персонажа було застосовано метод калькування. Ім’я та прізвисько персонажа не є вагомими для контексту історії, однак для відсилки до постаті Річарда Петті та відображення величності цього персонажа, передачу прізвиська персонажа через калькування ми вважаємо доречною.

Приклад №3:

Оригінал(англійською мовою): “But the last thing he expected was...*Lightning McQueen!*”

Дубляж(українською мовою): «Але він і не думав, що його обламає...Блискавка МакКвін!»

Головним персонажем цієї серії мультфільмів є *Lightning McQueen*. Прізвисько персонажу є відсилкою до одного із художників-мультиплікаторів студії «Pixar» Ілена Макквіна. Однак цікавим співпадінням є те, що прізвиська персонажа також сходиться з прізвиськом відомого американського актора та гонщика Стіва Макквіна. Його ж прізвисько *Lightning* має асоціацію зі швидкістю, адже в перекладі воно означає «блискавка». Переклад прізвиська та прізвиська цього персонажу був здійснений через калькування та транслітерацію відповідно.

Метод калькування тут використаний для передачі значення прізвиська персонажу. Використання транскрипції чи транслітерації було б недоречним у цьому випадку, оскільки інакше було б втрачене значення його прізвиська, яке є важливим для кращого розуміння персонажу. Але для того, щоб перекласти прізвисько було застосовано транслітерацію. Це дозволило зберегти культурні відсилки до Ілена Макквіна та Стіва Макквіна.

Приклад №4:

Оригінал(англійською мовою): “Boy, you shoulda heard me on “*Giddy-up, Oom Papa Mow Mow*”

Дубляж(українською мовою): «Ох, як я колись висвистував «Ой чорна ти чорна, чорнява циганка».

Оригінал англійською мовою містить відсилку на справжню пісню “ELvira” американського гурту “Oak Ridge Boys”. Оскільки для української аудиторії відсилка на цю пісню не містить культурної цінності, у дубляжі було використано натомість натяк на відому українську пісню «Ой, чорна я си, чорна». Тут можемо побачити як перекладач використав прийом доместикації та, зокрема, метод функціонального аналогу. Хоча втрачається культурний підтекст пісні, однак, така адаптація дозволяє зберегти гумористичність сцени.

Висновки. У результаті проведеного дослідження можемо зробити висновки, що переклад лінгвокультури вимагає індивідуальних та часто креативних підходів, які дозволили б зберегти такий обсяг культурної інформації, який би був доречним для конкретного контексту. Зокрема, на основі прикладів, наведених у цій розвідці, можемо побачити, що Олекса Негребецький застосовував індивідуальний підхід до кожної лінгвокультури. Використання транскрибування було обумовлене необхідністю відтворення мовної форми слова в оригіналі для збереження відсилання мовою перекладу. У прикладах №2 та №3 деякі слова були адаптовані через калькування, адже їх значення були суттєвими для контексту історії. Натомість застосування методу функціонального аналогу спричинило втрату культурного змісту відсилки, але в результаті була збережена очікувана реакція аудиторії. Отже, кожен з цих прийомів перекладу мав свої переваги для конкретного контексту. Таким чином, ми вважаємо, що подальші розвідки особливостей перекладу національно-маркованих одиниць в межах аудіовізуального перекладу могли б допомогти збільшити різноманіття способів їх перекладу. Крім того, питання про роль та вплив цих одиниць у контексті міжкультурної комунікації є все ще актуальними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко, Я.В. (2015). Лінгвопрагматичні аспекти перекладу культурно маркованої лексики в англійських публіцистичних текстах. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія»*, 2, 7–13.
2. Єлісєєва, С.В. (2019). Культурологічний аспект перекладу аудіовізуального контенту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*, 43, 56–59.
3. Каракевич, Р. О., & Радченко, О. А. (2023). Лінгвокультура як одиниця когнітивного відображення ментальності й культури в мові (на матеріалі фразеологізмів німецької та української мов). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*, 64, 89–92.

4. Колонюк, С. М. (2021). Базові поняття лінгвокультурології: лінгвокультура й лінгвокультурема. *Лінгвістичні дослідження*, 54, 220–228.
5. Кустовська, І. М. (2024). Аудіовізуальний переклад при вивченні комунікативно спрямованих дисциплін. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Педагогічні науки»*, 4, 84–98.
6. Лук'янова Т. Г. (2025). Аудіовізуальний переклад: soft and hard skills. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*, 213, 284–288. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-40>.
7. Матківська Н. А. (2015). Питання методології дослідження аудіовізуального перекладу. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки (мовознавство)»*, 3, 147–152.
8. Мізин, К. І., & Петров, О. О. (2018). *Зіставна лінгвокультурологія: методологічні проблеми та перспективні методики*. Кременчук : Вид-во ПП Щербатих О. В.
9. Мітіна, О. М., Ростомова, Л. М., & Драпалюк, К. І. (2022). Дублювання як вид аудіовізуального перекладу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*, 6, 245–242. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.6.1/40>
10. Перванчук Т. Б. (2021). Аудіовізуальний переклад: основні види та особливості. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*, 4, 121–126.
11. Chaume, F. (2013). The turn of audiovisual translation. New audiences and new technologies. *Translation Spaces*, 105–123.
12. Espindola, E., & Matielo, R. (2011). Domestication and foreignization: an analysis of culture-specific items in official and non-official subtitles of the tv series Heroes. *Cadernos de Tradução*, 27, 71–93.
13. Pérez-González, L. (2019). Audiovisual translation. *Routledge encyclopedia of translation studies*, 31–35.

Отримано: 25.08.2025

Прийнято: 29.09.2025

Опубліковано: 30.10.2025

